

Економічні науки

УДК 330.3:328.185

Верстяк Оксана Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Чернівецький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Келару Інна Олександрівна

кандидат економічних наук

асистент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Чернівецький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Верстяк Оксана Николаевна

кандидат экономических наук, доцент

доцент кафедры экономической теории и международной экономики

Черновицкий торгово-экономический институт

Киевского национального торгово-экономического университета

Келару Инна Александровна

кандидат экономических наук

ассистент кафедры экономической теории и международной экономики

Черновицкий торгово-экономический институт

Киевского национального торгово-экономического университета

Oksana Verstyak

Ph.D. Econ., Assistant Professor of the

Department of Economic Theory and

International Economics

Chernivtsi Trade and Economic Institute of the Kyiv

National Trade and Economics University

Inna Kelaru

Ph.D. Econ., teaching assistant of the the
Department of Economic Theory and
International Economics
Chernivtsi Trade and Economic Institute of the
Kyiv National Trade and Economics University

**ТІНІЗАЦІЯ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
ТЕНИЗАЦИЯ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ
ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ
SHADOWING AND COMPETITIVENESS OF THE UKRAINE'S
NATIONAL ECONOMY**

Анотація: Досліджено тінізацію економіки як явище та процес і конкурентоспроможність економіки України. Показано, що тінізація тісно пов'язана з конкурентоспроможністю національної економіки. Виявлено сучасні ознаки тінізації економіки України. Проаналізовано рівень тінізації України, Польщі, Аргентини, Канади.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентоспроможність національної економіки, тіньова економіка, тінізація економіки.

Аннотация: Исследованы тенизация экономики как явления и процесс и конкурентоспособность экономики Украины. Показано, что тенизация тесно связана с конкурентоспособностью национальной экономики. Выявлены современные признаки тенизации экономики Украины. Проанализирован уровень тенизации Украины, Польши, Аргентины, Канады.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентоспособность национальной экономики, теневая экономика, тенизация экономики.

Abstract: The authors explored the shadowing of economy as a phenomenon and a process in conjunction with competitiveness of the national economy. The article shows that the shadowing is tightly linked to competitiveness of the national economy. Modern symptoms of the shadowing of the Ukrainian economy have been identified. The authors analyzed shadowing levels in Ukraine, Poland, Argentina, Canada.

Key words: competitiveness, competitiveness of the national economy, shadow economy, shadowing of economy.

На початку XXI століття конкурентоспроможність стає не тільки системним індикатором, а й імперативом результативності економічного благополуччя країни, що визначає траєкторію її інтеграції у глобальний економічний простір. Основна мета кожної держави полягає в досягненні високого і постійно зростаючого рівня життя для своїх громадян. Можливість реалізації цієї мети залежить від ефективності таких основних складових економічного зростання країни, як: стимулювання інтеграції національної економіки в світове господарство; трансферт технологій; підвищення кваліфікації національних трудових ресурсів; підвищення рівня конкуренції в приймаючій країні; підвищення ефективності національного бізнесу, високі соціальні стандарти.

Найбільш авторитетними підходами до виявлення рівня конкурентоспроможності країни є рейтингові оцінки на основі системних та спеціалізованих індексів, які не лише характеризують рівень конкурентоспроможності країни, а й демонструють ступінь її готовності до оновлення конкурентного статусу через секторальну реструктуризацію економіки [1, с. 8].

До найбільш авторитетних і цитованих рейтингів в Україні відносять такі, що розраховані на основі наступних індексів: Індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму; Індекс конкурентоспроможності країн світу Інституту розвитку менеджменту (IMD, Швейцарія); Індекс легкості ведення бізнесу Світового банку; Індекс економічної свободи The Heritage Foundation у партнерстві із The Wall Street Journal (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка позицій України в міжнародних індексах конкурентоспроможності

Інтегровані міжнародні індекси конкурентоспроможності	Роки							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Індекс конкурентоспроможності країн світу (IMD)	46/55	54/55	56/57	57/58	57/59	56/59	49/60	60/60
Індекс легкості ведення бізнесу (The World Bank)	128/ 175	139/ 178	146/ 183	149/ 182	152/ 183	137/ 185	112/ 189	96/ 189
Індекс глобальної конкурентоспроможності (WEF)	73/ 131	72/ 134	82/ 133	89/ 139	82/ 142	73/ 144	84/ 148	76/ 140
Індекс економічної свободи (The Heritage Foundation)	133/ 157	152/ 183	162/ 183	164/ 182	163/ 183	161/ 185	155/ 186	162/ 186

(Складено авторами за даними: Institute for Management Development, The World Competitiveness Yearbook, 2007-2014; World Economic Forum, The Global Competitiveness Report, 2007-2014; The World Bank, The Doing Business Report, 2007-2014; The Heritage Foundation у партнерстві із The Wall Street Journal, Index of Economic Freedom, 2007-2014)

За підсумками індексу конкурентоспроможності країн світу Україна зайняла 60-е місце із 60, опустившись порівняно з 2013 роком на 11 позицій; за показником індексу легкості ведення бізнесу – 96-е місце із 189; за індексом глобальної конкурентоспроможності Україна піднялася на 8 позицій зайнявши 76 місце зі 140 країн світу, а найвищу оцінку в балах (51,45) вона отримала в рейтингу 2011 року; за показником економічної свободи – 162-е місце зі 186 країн, потрапивши до двадцятки найбільш

пригнічених з точки зору економічної свободи країн світу поруч із Еквадором, Аргентиною, Чадом, Узбекистаном, Іраном і Зімбабве.

Слід відмітити, що лише розуміння методології того чи іншого індексу і правильне його прочитання дає можливість побачити справжню картину і визначити сфери можливого практичного застосування отриманих результатів. При цьому варто пам'ятати, що втрата позицій в рейтингах часто не означає погіршення показників країни – просто інші країни можуть поліпшувати свої позиції більш швидкими темпами.

Використання індексів уможливорює як об'єктивну оцінку сильних і слабких сторін економічного розвитку країн, визначення пріоритетних реформ, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності та зростання добробуту нації, так і оцінку потенціалу їх економічного зростання в середньо- та довгостроковій перспективі з урахуванням поточного рівня розвитку [1, с. 9].

Тінізація економіки як явище та процес тісно пов'язаний із конкурентоспроможністю національної економіки і виявляється це: у створенні додаткових робочих місць, насиченні ринку товарами та послугами, зменшенні доходу бюджету, втраті конкурентних засад ведення підприємницької чи будь-якої іншої діяльності, зменшенні інвестиційної привабливості держави, втрата можливості активної участі у глобалізаційних процесах та ін.

Відомо, що тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство. З проблемами присутності тіньової економіки стикаються майже всі країни світу. В одних її обсяги фіксуються на рівні, що не має значного впливу на економіку, а в інших — є свідченням існування відтворювальної системи тіньових економічних відносин. До другої категорії, на жаль, відноситься

Україна, обсяги тіньової економіки якої за різними джерелами фіксується на рівні 20-50% ВВП (табл.2) [2].

Таблиця 2

Частка тіньового сектору економіки України, % ВВП [2]

Рік	Оцінка за методикою Держслужби статистики України	Монетарний метод	Метод збитковості підприємств	Метод сукупного попиту – сукупної пропозиції	Оцінка проф. Фрідріха Шнайдера
2005	18,1	25	24	37	48
2006	17,3	24,5	23,5	33,5	47
2007	15,5	26	24	34,5	47
2008	15,1	38	30	35,5	46
2009	16,1	40,5	31	30	46
2010	16,5	30	31	33	45
2011	16	27	31,5	34	44,1
2012	32	32	32	32	32
2013	35	35	35	35	35
2014	42	42	42	42	42

Виконаний авторами аналіз впливу процесу тінізації на конкурентоспроможність економіки України продемонстрував чітку залежність конкурентоспроможності національної економіки від % тінізації (рис. 1).

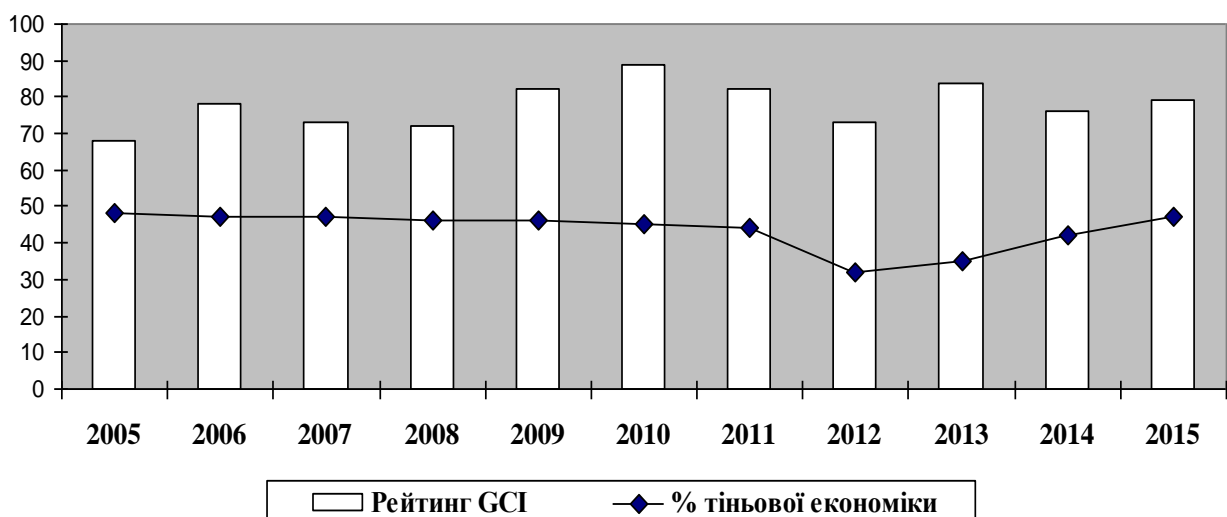

Рис. 1. Динаміка рівнів конкурентоспроможності та тінізації економіки України

(Складено авторами на основі [2, 3] і даних The World Economic Forum)

Головними сучасними ознаками тінізації економіки України стають: дискредитація конкурентних ринкових механізмів; збільшення частки монопольних утворень і, як наслідок, націлювання на знищення не лише власних конкурентів, а й конкуренції як такої; масштабність діяльності; географічна, ресурсна, видова та виробнича диверсифікованість; гнучкий організаційний дизайн; уніфікація операцій; інвестиційна експансія.

Проаналізуємо рівень тінізації України, Польщі, Аргентини, Канади (табл. 3). Вибірка зазначених країн зумовлена їх подібністю – мають однаковий порядок кількості населення, проте знаходяться на різних стадіях розвитку. Польща є найближчим сусідом України, що має тривалу історію взаємин, вийшла з соціалістичного табору країн, з 2004 року член Європейського Союзу, досить успішно долає поточну кризу; Аргентина, за оцінками експертів, є досить подібною до України за економікою, ресурсами, включаючи родючі землі. При цьому, Польща та Аргентина знаходяться на перехідній стадії розвитку від економіки, заснованої на ефективності (2 тип) до інноваційно-орієнтованої економіки (3-й тип) [4].

Таблиця 3

Рівень тінізації України, Польщі, Аргентини, Канади (%)

Рік	Україна	Польща	Канада	Аргентина
2010	45	25,4	12,2	25,5
2011	44,1	25	11,9	-
2012	32	24,4	11,5	-
2013	35	23,8	10,8	-
2014	42	23,5	10,4	-
2015	47	23,3	10,3	-

(Складено авторами на основі [2, 3, 5])

Канада є потужною Конституційною монархією з парламентською системою, технологічно і промислово розвиненою, багатогалузевою економікою та багатими природними ресурсами, ефективною торгівлею. Згідно класифікації ВЕФ, Канада знаходиться на стадії інноваційно-орієнтованої економіки.

За оцінками експертів ВЕФ Україна відповідає стадії, де економічне зростання залежить від ефективності. На цій стадії необхідно впроваджувати ефективніші виробничі процеси і підвищувати якість продукції, залишаючи незмінними ціни. Підвищення рівня конкурентоспроможності на цьому етапі переважно залежить від якості вищої освіти й професійної підготовки, від ефективного ринку товарів та послуг, функціонуючого на належному рівні ринку праці, розвиненості фінансового ринку, здатності використовувати наявні технології, обсягів внутрішнього та зовнішнього ринків [4].

Показники тінізації України є значно вище у порівнянні з Польщею, Аргентиною та Канадою. Відомо, що причин існування тіньової економіки існує багато (соціально-економічні, політичні, правові та морально-етичні). В Україні рівень тіньової економіки став безпрецедентно високим і був спричинений військовим конфліктом у країні, фінансовою дестабілізацією (значним дефіцитом платіжного балансу, ціновими та курсовими шоками, зростанням збитковості виробництва), збільшенням панічних настроїв економічних агентів, посиленням адміністративного тиску.

Сучасні конкурентоспроможні країни володіють рушійними факторами легалізації економіки. Вони характеризуються здатністю максимально відстоювати реалізацію національних інтересів заради економічної безпеки та високих життєвих стандартів населення.

В умовах політичної кризи, конкуренції за сфери економічного впливу, демографічної кризи, дефіциту кваліфікованих кадрів Україна втрачає національну конкурентоспроможність у глобальній економічній системі. Ми поділяємо думку про те, що політики, представники бізнесу, громадськості, науки й освіти повинні взяти участь у форумі національного єднання і підписати пакт про конкурентоспроможність. Для цього слід об'єднати всіх громадян України навколо ідеї конкурентоспроможності, нарощування конкурентних переваг заради

утвердження України у світовій економіці та забезпечення сталого розвитку майбутнім поколінням.

Література:

1. Келару І.О. Транснаціоналізація і конкурентоспроможний розвиток економіки України : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І. О. Келару ; Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. – К. : 2014. – 21 с.
2. Тіньова економіка в Україні: причини та шляхи подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf. - Назва з екрану.
3. Рівень тіньової економіки в Україні у 2014 р. зріс до рекордного рівня із 2007 р. - до 42% ВВП – МЕРТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ua.interfax.com.ua/news/general/265870.html>. - Назва з екрану.
4. Індекс Глобальної конкурентноспроможності 2012-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://ung.in.ua/ua/news/62/>. – Назва з екрану.
5. F. Schneider Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015 / F. Schneider/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf>. – Назва з екрану.